

Мен Фаньцзюань,
кандидат педагогічних наук,
(м.Хе Цзе, Китайська народна республіка)

Особливості хорового навчання школярів у дитячих школах мистецтв

У статті розглядаються особливості хорового навчання як виду активної художньої діяльності школярів у дитячих школах мистецтв у аспекті вікової періодизації учнів – молодшого та старшого шкільного віку, відповідно – хору молодших класів та хору старших класів. Виділена важливість навчання хоровому співу, який є потужним засобом духовного та морально-естетичного виховання та всебічного розвитку особистості. Обґрунтовані погляди на проблему психологічних, фізіологічних відмінностей школярів представлених вікових категорій. Охарактеризована специфічність мутаційного періоду учнів старших класів.

Ключові слова: вікові особливості, молодший хор, старший хор, хоровий спів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суспільство нашого часу висуває об'єктивні та певні вимоги до особистості, де провідне значення у її формуванні належить освіті. Це зазначається в законі України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті акцентує увагу на розвитку музичного мистецтва та залученні громадян до культурно-історичних цінностей, збереженню їх традицій [3]. У цьому контексті треба відзначити роль хорового виконавства, яке займає провідне місце у національній культурі України. Саме хорова діяльність учнів є однією з найбільш ефективних і доступних форм музичного навчання дітей. Хорове навчання певною мірою розвиває гуманні почуття учнів, і їхні вокально-інтонаційні здібності.

У музикознавстві хоровий спів розглядається як засіб виховання музичної культури особистості школяра. Тому ми приділяємо особливу увагу хоровому співу як найдоступнішому виду дитячої творчості у всій системі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.... Питання особливостей хорового виконавства лягли в основу наукових досліджень багатьох педагогів-хормейстерів, які розглядали різні аспекти вокально-хорової діяльності, а саме: розвиток дитячого голосу (О.Апраксина, В. Багадуров, О.Комісаров, Й. Левідов, А. Менабені, Г. Стулова та ін.); виховання музичного слуху школярів (В.Белобородова, Н. Борисова, М. Мусаев, Г. Струве та ін.); робота над ансамблем, дикцією, строем, звукоутворенням, звуковеденням (А. Авдієвський, А. Болгарський, К. Виноградов, А.Мархлевський, К. Пігров, К. Птиця); розкриття емоційності та передачі музично-художнього образу в процесі хорового співу (Ю. Алієв, М. Славкін, Д. Огороднов, В. Попов, О. Ростовський, О. Свешніков та ін.).

Науковці звертають увагу на важливість розповсюдження та вдосконалення хорового мистецтва як одному з фундаментальних факторів виховання особистості та потужному засобі збереження здобутків національної культури нашої держави.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у визначенні особливостей хорового навчання школярів у дитячих школах мистецтв.

Виклад основного матеріалу... З давніх часів пісня супроводжувала життя людини, а хор був одним з головних елементів морального та естетичного виховання особистості, при тому древні греки вважали, що термін «неосвічений» – це «той, хто не вмів співати в хорі» [2, с. 8]. Одним із основних активних видів музичної діяльності в дитячих школах мистецтв є хорове навчання, яке представляє собою синтез знань та навичок, вдосконалює не лише художні та технічні вміння, а й розвиває пам'ять, увагу, слух, уяву, мислення, створює сприятливі умови для формування емоційно-естетичних, інтелектуальних та комунікативних здібностей. Більше того, виконуючи виховну функцію, хор є ефективним засобом розвитку художньої культури та світогляду школярів.

Хорова робота є основним видом музичної діяльності учнів у школах мистецтв Китаю та України, оскільки найбільше відповідає національним традиціям музичної культури китайського і українського народів. У школах Китаю в основі хорового навчання – одноголосний спів, що пов'язано з історично сформованою традиційною одноголосною манерою виконання китайських народних пісень.

Синтетичний характер хорового виконавства пояснюється об'єднанням в ньому ансамблевої, музичної та літературної природи. Цей своєрідний зв'язок мелодії зі словом є потужним засобом духовного виховання, розкриття культурного потенціалу особистості, зокрема молодших та старших школярів. До того ж колективна форма хорового навчання відкриває широкі можливості для розвитку музичних здібностей кожного з учнів, сприяє формуванню вокально-хорових навичок, а також виховує кращі людські якості: гуманне ставлення до навколишнього світу, взаєморозуміння, співпереживання, відповідальність.

Будучи однією з найбільш ефективних і доступних форм музичного виховання учнів, хорова діяльність має свої специфічні особливості, тому додамо пояснення до означеного феномена. У науковій літературі «особливість» – є характерною рисою, ознакою, своєрідністю, властивістю когось, чого-небудь [6, с. 779]. Представлені особливості виконують кілька функцій, а саме:

– по-перше, в процесі вивчення та виконання хорового репертуару учні знайомляться з різноплановими творами, отримують уявлення про музичні жанри, прийоми розвитку, співвідношення музики і слова в вокальних творах, освоюють деякі риси народного фольклору і музичну мову творів професійних композиторів. Більше того, хоровий спів розширює кругозір учнів, формує позитивне ставлення дітей до музичного мистецтва, стимулює розвиток інтересу до музичних занять;

– по-друге, хоровий спів вирішує завдання розвитку слуху і голосу учнів, формує певний обсяг співочих умінь, навичок, необхідних для виразного, емоційного і осмисленого виконання;

– по-третє, як один із найдоступніших видів виконавської діяльності дітей хоровий спів розвиває загальнонавчальні вміння та навички, необхідні для успішного навчання взагалі: пам'ять, мова, слух, емоційний відгук на різні явища життя, аналітичні вміння, здібності до колективної діяльності та ін.;

– по-четверте, зміст співочого репертуару направлений на розвиток у дитини позитивного ставлення до навколишньої дійсності через досягнення нею емоційно-морального сенсу кожного музичного твору, через формування особистісної оцінки виконуваної музики.

Визначаючи особливості хорового навчання, варто звернути увагу на вікові категорії школярів, згідно яких будується навчальний процес.

У дитячих школах мистецтв хор розподіляють на молодший (6 – 11 років) та старший (12 – 17 років) [5, с. 31].

Період молодшого шкільного віку супроводжує основний вид діяльності – навчання, підґрунтям якого є визначення своєї особистості в суспільстві. За твердженням О. Ростовського молодшим школярам властива легка збудливість, підвищена емоційність, вразливість психіки, нестійкість уваги, швидка стомлюваність від тривалого сидіння, одноманітності діяльності. Також досить добре розвинена образна пам'ять: вони легко запам'ятовують хорові твори, які їх особливо вражають і безпосередньо пов'язані з їх інтересами; помітні прояви словесно-логічної пам'яті: діти набагато краще запам'ятовують зрозумілий їм матеріал [4, с. 23]. Музичні образи, що виникають у процесі слухання та виконання хорових творів, пов'язані з минулим досвідом, який ще не достатньо розвинений в молодшому віці. Діти сприймають твір цілісно, звертаючи увагу на різкі зміни в мелодії, динаміці, темпі тощо.

Ці особливості музичної психології школярів молодшого віку визначають необхідність різноманітної вокально-хорової діяльності, її постійної активізації шляхом включення нових завдань-вправ, а також чергування різних за характером творів, доступних за віком та рівнем оволодіння набутих учнями навичок. Також дієвим засобом активізації молодшого школяра є використання танцювальних рухів, які надають виконанню не тільки оригінальності та яскравості, а й зосереджують всю увагу молодших учнів, сприяють енергійності творчого процесу. Рухи залежать від характеру та темпу твору, але їх використання не повинно бути перебільшеним, адже на перший план завжди висувається саме вокально-хорова майстерність колективу.

Варто наголосити, що в хоровому навчанні молодших школярів особлива увага приділяється голосовому апарату, який перебуває на початковій стадії формування. Вокальний звук утворюється при крайовому коливанні голосових зв'язок, а в тембрі у хлопчиків та дівчаток не помічається великої різниці. Діапазон голосу достатньо невеликий: до-ре 1 октави – до 2 октави, що передбачає обмеження при виборі репертуару. На цій стадії доцільно виконувати вокальні вправи та розучувати обрані твори в межах вказаного діапазону, поступово його розширюючи. В основі хорової роботи молодших школярів – одноголосний спів. В українських школах практикується додавання деяких елементів двохголосся за умови максимального вирівнювання унісонного звучання хору.

Середній та старший шкільний вік припадає на підлітковий (перехідний) період, що вважається найбільш критичним. Він характеризується різкими коливаннями в психології та фізіології учня: настає гормональний сплеск, поведінка набуває кардинальних змін, з'являються потреби самовизначення та самостійності, формується система ціннісних стосунків, а провідною діяльністю, крім навчання, стає спілкування з однолітками. На цій стадії знижується мотивація до навчальної діяльності, вольова сфера набуває суперечливості. Тут визначна роль відведена саме хоровому навчанню, яке стимулює розвиток особистості підлітка в процесі колективного засвоєння знань, умінь та навичок.

Відмінною та важливою рисою у розвитку підлітків є поява мутації (від лат. *mutation* - зміна) – трансформації дитячого голосу в період дозрівання у дорослий, обумовлені змінами гормонального фону організму. Вчені-фізіологи виявили, що період мутації становить від 1-3 місяців до 2-4 років,

у залежності від особливостей організму. Відбувається швидкий ріст гортані та голосових зв'язок, а у хлопчиків ще росте щитовидний хрящ (кадик). Голос набуває кардинальних змін: зривається, швидко стомлюється, з'являється сіпота, захриплість, порушується інтонація. Дівчата переживають мутацію значно легше, ніж хлопчики, без гострих контрастів, у них переважно з'являється індивідуальний тембр, збільшується сила голосу, звучання забарвлюється обертонами. У даний період хорові заняття проводяться 1 академічну годину (45 хв.), або 2 академічні години з перервою 5-10 хвилин. Особливо важливо вказати, що категорично не допускається форсоване звучання в хорі, яке може значною мірою нашкодити голосовому апарату підлітків, тому значну увагу необхідно приділяти охороні голосу кожного учня. Науковцями було доведено, що при правильній організації співацької культури школяра мутаційний період проходить швидше та без явних критичних наслідків.

Об'єднуючою особливістю навчання молодшого і старшого хору є опанування співацькими навичками, які становлять фундаментальну основу хорового виконання, та розглядаються як вокальні (співацьке дихання, звуковедення, дикція, чистота інтонування) та хорові (стрій, артикуляція, динамічний та темпо-метро-ритмічний ансамбль). Вокально-хорові навички передбачають постійне вдосконалення та опрацювання на кожному занятті. Це досягається в процесі розспівування та роботи над хоровим твором.

Необхідно зазначити, що як у молодшому, так і в старшому хорі важлива роль відведена репертуару, який повинен чітко відповідати віковим та психологічним особливостям учнів та викликати їх інтерес. Г. Струве підкреслює, що програма дитячого хору повинна бути різноманітною і доступною для виконання і сприймання, але не спрощеною, багатою виконавськими барвами, але не ускладненою. Вона повинна обов'язково нести у собі навчально-виконавські завдання і одночасно бути високохудожньою, не втрачати при тому дитинності [7]. А в старшому хорі раціональним є використання в репертуарі творів більш складної форми, двох та трьохголосного складу, з іноземним літературно-поетичним текстом. Це дає можливість розвивати вокально-хорові та слухові навички, спонукає учнів до навчально-хорової діяльності та допомагає в опануванні іноземними мовами, що в сучасному світі набуває популярності.

Як вид музичної діяльності дитячих шкіл мистецтв не менш важливою є концертно-виконавська, яка є потужною мотивацією для учнів, що стимулює емоційний розвиток, вокально-слухові дані учнів, сприяє вивченню більшої кількості творів.

Висновки... Отже, особливостями хорового навчання в дитячих школах мистецтв є становлення духовного світу особистості, її естетичне та моральне виховання, формування та розвиток емоційних, вольових властивостей в процесі ознайомлення та виконання хорового репертуару, опанування вокально-хоровими навичками, виявлення індивідуальних голосових особливостей кожного учня перш за все в аспекті вікової періодизації школяра. Перспектива подальшого розвитку представленої проблеми полягає у детальному аналізі питання охорони дитячих голосів у молодшому та старшому хорі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Живов В. Л. Хоровое исполнительство: Теория. Методика. Практика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. Л. Живов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 272 с.
2. Краснощеков В. И. Вопросы хороведения / В. И. Краснощеков. – М.: Музыка, 1969. – 300 с.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти Президент України; Указ, Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод, посіб. – 2-е вид., доп. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
6. Словник української мови : В 11 т. Т. 5 – К. : Наук. думка, 1974. – 779 с.
7. Струве Г. Школьный хор / Г. Струве. – М. : Музыка, 1981. – 191 с.

Транслітерований список літератури:

1. Zhivov V. L. Horovoe ispolnitel'stvo: Teoriya. Metodika. Praktika: Ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenij. Moskva, VLADOS, 2003, 272 p.
2. Krasnoshhekov V. I. Voprosy` xorovedeniya. Moskva, Muzy`ka, 1969, 300 p.
3. Pro Nacionalnu doktrynu rozvytku osvity Prezydent Ukrainy; Ukaz, Doktryna vid 17.04.2002 № 347/2002.
4. Rostovskyi O. Ya. Metodyka vykladannia muzyky u pochatkovii shkoli: Navch.-metod, posib., 2 vyd., dop. Ternopil, Navchalna knyha – Bohdan, 2001, 216 p.
5. Skrypchenko O. V. Vikova ta pedahohichna psykholohiia: Navch. posib. 6. L. V. Dolynska, Z. V. Ogorodniichuk, Kyiv, Prosvita, 2001, 416 p.
7. Slovyk ukrayinskoj movy: V 11 t., Part 5, Kyiv, Nauk. dumka, 1974, 779 p.

Аннотація

Особенности хорового обучения школьников в детских школах искусств

Мэн Фаньцзюань

В статье рассматриваются особенности хорового обучения как основного вида активной художественной деятельности школьников в детских школах искусств, в аспекте возрастной периодизации учеников – младшего и старшего школьного возраста, соответственно – хора младших классов и хора старших классов. Выделена важность обучения хоровому пению, которое является мощным средством духовного и нравственно-эстетического воспитания и всестороннего развития личности. Изложены взгляды на проблему психологических и физиологических различий школьников представленных возрастных категорий. Охарактеризована специфичность мутационного периода учащихся старших классов.

Ключевые слова: *возрастные особенности, младший хор, старший хор, хоровое пение.*

Summary

Peculiarities of Schoolchildren Choral Teaching in Children's Art Schools.

Meng Fanjuan

Peculiarities of choral teaching as a form of active art activity of schoolchildren in children's art schools, in terms of age periodization of pupils –primary school age and secondary school age, respectively – choir of primary school children and choir of secondary school children – are considered in this article. The importance of teaching choral singing, which is a powerful means of spiritual and moral-aesthetic education as well as all-round development of personality, was emphasized. The views on the issue of psychological, physiological differences of schoolchildren of the given age categories were described. The specificity of mutation period of the senior school children is characterized.

Key Words: *age peculiarities, choir of primary school children, choir of secondary school children, choral singing.*

УДК 371.124:78:005.336.4(045)

Михаськова М.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Педагогічний досвід вчителя музики: проблема визначення

У статті аналізуються різноманітні підходи до визначення терміна «досвід», «життєвий досвід», «професійний досвід», «педагогічний досвід»(передовий педагогічний досвід), «досвід музичної діяльності», «досвід вчителя музики».

Конкретизується визначення педагогічного досвіду як сукупності життєвого досвіду та знань, умінь і навичок, здобутих учителем у процесі навчально-виховної роботи, і звертається увага на необхідність результативної практичної діяльності педагога під час викладання навчального предмету. Критеріями оцінювання педагогічного досвіду (передового, новаторського) визначено актуальність, оригінальність, новизну, ефективність, результативність, стабільність високих результатів, перспективність.

На думку автора, взаємозв'язок загальнопедагогічних та фахових складових досвіду утворюють педагогічний досвід вчителя музики, що є результатом взаємодії практичної діяльності вчителя з учнями на основі музичного мистецтва. Фахова підготовка музиканта визначається метою і змістом музично-освітньої діяльності в школі(сприйманням й естетичним ставленням до музики, засвоєнням музичних знань, формуванням виконавських умінь). Визначається, що досвід музичної діяльності об'єднує в собі життєвий досвід й засвоєні знання про музику на основі її сприйняття, осмислення й виконання. Наголошується, що в структуру досліджуваного явища включаються музично-виконавські складники, когнітивний та творчий компоненти, психологічні механізми.

Ключові слова: *досвід, педагогічний досвід, педагогічний досвід вчителя музики, досвід музичної діяльності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Удосконалення освітньої системи вимагає глибокого усвідомлення, аналізу та синтезу сучасної педагогічної реальності, критичного переосмислення педагогічного досвіду та його вивчення як провідної якості вчителя. Рівень його сформованості характеризує ступінь підготовленості вчителя до освітньої роботи в школі, виступає передумовою ефективності його педагогічної діяльності.